

AB'NİN İRAK SAVAŞI'NDAKİ POLİTİKASI

*Talha OVET**

ABSTRACT

This article starts with giving information about the aim of the CFSP decisions taken within the framework of Maastricht EU Treaty and then argues the matters of question concerning CFSP, EU's attitude towards Iraq Crisis, whether the Iraq Crisis will have an positive or negative effect on CFSP, points of disagreement between EU and the US and division it has been causing in EU. According to Realists, the goal of international politics is to put under protection the nation's self interests, but in a system where appears to be disorder, the national self interests might coincide. Owing to this, it's hard to move in a collected way as long as there is not a common manace. Taking into account the obvious differences among international policies and the fact that there didn't use to be a common enemy after Cold War period, it becomes clear that it would be a hard task to conduct a single accepted policy in Iraq. One of the reasons of CFSP's foreseeable failure is that it involves both culturally and historically diverse countries acting together with a single policy, the challenge of which has come to view during the Iraq Crisis. That each member country of EU has its own opinion of EU - England in favor of the US, France with an instictive stand against the US - has caused collective divisions and has an undesired effect on CFSP.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, Irak Krizi, Konvansiyon*

Keywords: *European Union, Common Foreign and Security Policy, European Security and Defence Policy, Iraq Crisis, Convention*

I. GİRİŞ

Soğuk Savaş döneminde, Avrupa güvenliği, iki kutuplu dünya düzeninde blokların birbirlerine karşı algıladıkları tehdit ve bu tehdidin yarattığı dengeler olarak anlaşılmaktaydı. ABD ve SSCB'nin birbirlerine yönelik nükleer ve

* İçişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Daire Başkanlığı.

konvansiyonel silahlanmalarına dayalı olarak yürütmekte oldukları bu tehdit, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Avrupa'daki güvenlik tanımının da değişmesi ile farklı şekilde algılanmaya başlanmıştır¹. Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası konusundaki ciddi çalışmaları, özellikle, güvenlik alanındaki çalışmalar, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra başlamıştır.

Soğuk Savaş sonrasında Avrupa'daki yeni güvenlik arayışları doğrultusunda atılan adımlardan birisi de Maastricht AB Antlaşması çerçevesinde Birlik üyesi ülkelerin Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası kararını almış olmalarıdır. Antlaşmanın Kasım 1993'de yürürlüğe girmesinden itibaren, Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası, Birliğin dayandığı üç ana sütundan biri haline gelmiştir. Böylece AB'nin tarihsel gelişimi açısından büyük önem taşıyan bu yeni oluşum, 1990'larda uluslararası politika analizinde yeni bir alanı karşımıza çıkarmıştır.

Bu çalışmada, "Irak Krizi AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nı (ODGP) olumsuz yönde mi etkileyecektir, yoksa ODGP'yi daha da mı kuvvetlendirecektir? Ya da AB'nin ODGP'si insani yardım sağlayan bir NGO gibi mi yaşayacaktır? AB ülkeleri özellikle Fransa, Almanya ve İngiltere, birlik içinde birçok kurum, prosedür ve mekanizma olmasına rağmen neden diplomasi üretme de başarısız olmuşlardır?" gibi sorulara cevap aranacaktır. Son olarak Birlik içinde ortak bir dış politika ve güvenlik politikası geliştirilmesinin mümkün olup olmadığı irdelenmeye çalışılacaktır.

1. AB'nin Irak Krizi'ne ABD'den Farklı Bakışı

Irak krizinin başlangıcını kısaca özetleyecek olursak: Sorun; Irak'taki kitle imha silahlarıdır. Mesele 1991 yılında Güvenlik Konseyinin Irak ile ateşkese öngören ve Irak'ın kitle imha silahlarından arındırılmasını emreden 687 sayılı kararından bu yana çeşitli gelişmeler göstermiştir. BM Güvenlik Konseyi bu konuda birçok karar daha almıştır. Silah denetçileri pek çok kitle imha silahını yok etmişlerdir. Bu süreç devam ederken Irak önce yok dediği bazı silahları sonradan kabul etmek zorunda kalmıştır. Silah denetçileri ile ortaya çıkan anlaşmazlıklar sonucu 1998 yılında denetçilerin görevleri son bulmuştur. O sırada ABD ve İngiltere Irak'a karşı bir hava harekâtı da yapmışlardır.

11 Eylül saldırısından sonra ABD teröre karşı açtığı savaş çerçevesinde kitle imha silahlarının ortadan kaldırılmasını öncelikler içine almış, dolayısıyla Irak üzerindeki baskıyı gittikçe arttırmıştır. Bu konuyla ilgili olarak İngiltere'nin de tam desteğini almıştır. Bu gidişatın BM bünyesinde yürütülmesinin birçok devlet tarafından istenmesi üzerine ABD Eylül 2002 de konuyu BM Genel Kurul'una getirmiştir. Daha sonra da BM Güvenlik Konseyi'nden bir karar çıkartılması için çalışmıştır. Fransa, Rusya ve Çin, Konsey'in Irak'a karşı harekete geçilmesine de olanak verecek bir karar

¹ Başak Kale, "AB'nin Güvenlik Politikasında Değişen Perspektifler", *Stratejik Analiz*, Cilt I. Şubat 2001, s.20.

geçirmesine karşı çıkmışlardır. Karar tasarısı üzerinde iki ay kadar süren pazarlıklar sonucu 1441 sayılı meşhur karar 8 Kasım'da oybirliğiyle kabul edilmiştir. Kararda çok sert ifadelere yer verilmiştir. Irak'ın eski Güvenlik Konseyi kararlarını maddi olarak ihlal ettiğini, şimdi kendisine son bir şans tanıdığını, elindeki kitle imha silahlarını derhal açıklamasını, gelecek silah denetçileri ile tam işbirliği yapmasını, aksi halde bunun ciddi sonuçlarına katlanacağını söylemektedir. Irak deneticilerin ülkeye gelmesini kabul etmiş, belirtilen tarihte kitle imha silahları konusundaki bin küsur sayfalık raporunu Güvenlik Konseyi'ne sunmuştur. Silah Deneticilerinin Başkanı ile Atom Enerjisi Kurumu Başkanı da bu rapor ile ilgili görüşlerini Konsey'e 27 Ocak'ta bildirmişlerdir. Daha sonraki gelişme ABD Dışişleri Bakanı'nın Irak'ın silahları gizlediğine dair Konsey'e yaptığı takdimdir. En son gelişme ise, 14 Şubat'ta Silah Deneticileri'nin Konsey'e yeniden bilgi vermeleridir.²

Son on yıl içinde Irak'ın kitle imha silahları olup olmadığı, imha edilenlerden geriye silah kalıp kalmadığı tartışma konusu olmuştur. Yani Irak'ta silah var mıdır, yok mudur? İşte bu noktada görüş ayrılıklarının olduğu görülmektedir.

Almanya ve Fransa Irak'ın ABD tarafından yansıtılmaya çalışıldığı kadar tehlikeli olduğuna inanmamaktadır. Almanya'nın Irak'ta yaptığı araştırma sonucunda ABD'den daha farklı sonuçlara ulaştığı açıktır. Farklı noktalar şöyledir.³

- Irak öncelikli bir askeri tehdit olarak algılanmaktadır. Biyolojik silahlar oluşturmak için adım atmış olsa da şu an ciddi bir tehdit oluşturmamaktadır.
- ABD'nin raporuna göre Irak, kamyonlardan oluşan, hareket eden ve biyolojik silah üreten laboratuvarlar oluşturmuştur. Ancak Alman istihbaratından hiçbir görevlinin bu kamyonların içerisini göremedikleri dile getirilmiştir.
- Alman raporunda belirtildiği üzere Irak ile El-Kaide arasında bir bağlantı bulunamamıştır.

ABD ile AB arasındaki farklı algılayışlarla karşımıza son bir nokta daha çıkmaktadır. Bu da Irak'ta savaş sonrası nasıl bir rejimin oluşturulacağı ile ilgili farklı yaklaşımlardır. ABD, Irak'ta bölgedeki ülkelerle "örnek" olabilecek demokrasiyi yerleştirmek istemektedir. Ancak AB, bölgede Batı tarzı demokrasinin oluşturulmasının kolay olmadığını, bunun dayatılmayacağını düşünmektedir. AB ülkeleri, Kürt, Sünni ve Şii'lerin tarihsel anlaşmazlıklarını da göz önünde bulundurarak, petrol için birbirleriyle savaşacaklarını düşünmektedirler. Bu yaklaşım da bizi AB'nin en başta bahsedilen endişesine

² Reşat Arım, "Irak Konusunda Fransa ve Almanya Ne Yapmak İstiyor?", <www.foreignpolicy.org.tr/tur/haber/haber.htm - 15k>

³ "German Intelligence Differs From US on Iraq", *ISN Security Watch*, 19 Şubat 2003, A. Seda Serdar-Banu Tepe; "Irak Krizi Sonucunda Batı'da Kamplaşma ve NATO Krizi", *Stratejik Analiz*, C. 3, sy. 36, Nisan 2003, s. 59'dan naklen.

yani Orta Doğu'nun daha fazla istikrarsızlığa sürüklenmesi konusuna geri getirmektedir.

2. AB'nin Irak Krizindeki Tutumu

Saddam rejiminin, bölgesel ve uluslararası güvenliğe tehdit oluşturması nedeniyle uzun süreden beri uluslararası kamuoyunun gündeminde yer almasına karşın, Avrupa hükümetleri bu konuda Amerika'nın girişimlerine tepki göstermekle yetinmişler, ancak Bush yönetiminin gerekirse askeri güç kullanarak Irak'taki kitle imha silahlarını yok etme kararlılığı karşısında, Avrupalılar BM silah denetçilerinin Bağdat'a yeniden gönderilmesini istemişlerdir. Saddam'ın silah denetimlerini engellemesi olasılığı karşısında ise İngiltere dışında Avrupa devletleri Irak rejimine karşı askeri güç kullanılmasına destek vermemişlerdir. Irak konusunda son bir yılda hızlı gelişmeler yaşanırken, AB Dışişleri Bakanları bu konuyu görüşmek üzere Ağustos 2002'de bir araya gelmişler, ancak askeri çözüme karşı olmanın ötesinde ortak bir tutum belirleyememişler ve alternatif bir politika üretememişlerdir.⁴

AB, BM Güvenlik Konseyi'nin 8 Kasım 2002 tarihli 1441 sayılı Kararının oluşumundan bu yana Irak krizinde bir aktör olarak rol alamamıştır. Karar hakkında AB üyelerinin ortak görüşü olmasına rağmen, sorun, Irak bu karara uymazsa ne olacağı konusundaydı. Her zaman AB'nin lokomotifi olan iki ülke Almanya ve Fransa bu konuda başarısız olmuştur. İlk çatlağı Gerhard Schroder'in seçimler esnasındaki savaş karşıtlığı tutumu başlatmış; müteakiben bunu Fransa'nın "izolasyonist" politikası eklenince çatlak daha da büyümüştür. 2003'ün başlarında ABD ve İngiltere'de Irak'a karşı kuvvet kullanmaya izin verecek ikinci BM Güvenlik Konseyi kararını engelleyen unsurun Fransız "kibiri" olduğu düşünülmüştür.⁵

ABD'nin Irak konusundaki politikasını desteklemek için birlik çağrısı yapan Anglo-İspanyol deklarasyonuna daha sonra Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Macaristan, İtalya, Polonya ve Portekiz katılmıştır. ABD'ye destek veren Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri (ODAÜ) daha sonra ODGP Yüksek temsilcisi Solana tarafından "8" ler diye anılmış ve bu deklarasyon AB Başkanlığı tarafından AB adına Irak misyonlarına açıklanmıştır.

Üye ülkeler arasındaki bu bölünmeler Dönem Başkanı Yunanistan'ı harekete geçirmiş ve Avrupa Konseyi'ni Irak Krizi'ni görüşmek için olağanüstü toplantıya çağırmıştır. 17 Şubat da Konsey ancak; BM kararlarına ve Avrupa halkının barışçı çözümü isteğine uygun olarak Irak'ın bütünüyle ve etkili bir şekilde silahlansızlandırılması gerektiği, silah denetçileriyle tam olarak işbirliği içinde olmalarını, eğer gerekirse son çare olarak güç kullanılması gerektiği konusunda anlaşılabilmiştir. Chirac, Zirve Deklarasyonu'na Fransa'nın veto

⁴ Sevilay Kahraman, "Irak Krizi'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Üzerine Etkileri, ATAUM Bülteni, Yıl:3, sy: 1-2, Kış-Bahar 2003, s. 3

⁵ Duke Simon, "No Common, No Security, No Policy and All Foreign", <www.euractiv.com/cgi-bin/cgint.exe>

hakkını kullanarak BM Güvenlik Konseyi'nden yeni bir karar çıkmasını engelleyeceğine dair bir cümle eklemiştir. Almanya, İngiltere'nin Deklarasyona koydurmaya çalıştığı, “artık Irak rejiminin kararlara tamamen uyması için süre tükeniyor”, cümlesini büyük bir başarıyla engellemiştir. Gerçi, İngiltere BM'den ikinci bir karar çıkmasını desteklemeye kararlıydı. Dönem Başkanı Smitis, “aldığımız karar, dünyada barış istediğimizi gösterir” diye açıklamada bulundu. Solana ise “bu ‘genç’ ve genç olmayan’ Avrupa'nın birlikte olduğunu gösterir”⁶ şeklinde açıklamada bulunmuştur. İngiltere ise zirveden sonra, “Bu Irak'ın barış içinde silahsızlanması için son şans” şeklinde açıklama yapmıştır.⁷

İlerleyen günlerde AB'deki bölünme daha da artmıştır. Chirac'ın yeni girecek ülkeleri azarlayan açıklamasından birkaç saat sonra Blair, kendisini aday ülkelerin en güçlü destekçisi ve müttefiki olarak ilan etmiştir. Chirac'ın bu çıkışını “8” lerin ABD'yi destekleyen “Vilnius Ten” isimli açık mektubunun yayınlanması izlemiştir.⁸ Chirac, aday ülkelerin ABD'ye bu kadar yakın durmalarından kendileri için kaynaklanacak tehlikelerin farkında olmadıklarını tehdit edencesine açıklamıştır.⁹ Romanya Cumhurbaşkanı Ion Iliescu “Chirac'ın kendisine 21. yüzyıl Avrupa ruhuna sahip olmayan ülke olduğuna dair” bir cümle sarf ettiğini ifade etmiştir. Aynı zamanda Iliescu, Chirac'ın ABD yanlısı ve ABD karşıtı diye ayırım yapmasını kabul etmediğini, Romanya'nında Avrupa'ya ait olduğunu ve hakları bulunduğunu söylemiş ve şöyle devam etmiştir: “Neden biz daima diğerlerini dinlemeliyiz? Fransa veya Almanya hiç bize ne yapılması gerektiğini soruyorlar mı?”¹⁰ demiştir. Chirac'ın sert çıkışlarına tepki gösteren ODAÜ AB'nin Dış İlişkiler Komiseri Chris Patten'den destek bulmuşlardır. Patten aday ülkelerin “Varşova Paketi” na değil “herkesin dinlendiği bir eşitler kulübüne üye olacaklarını” söyleyerek bu ülkelerin davranışlarını desteklemiştir.¹¹

Yeni katılacak ülkelerin AB süper devletini benimsememesi bazı Avrupa Birliği devletlerini, özellikle Fransa'yı düşündürmektedir. Heather Grabbe'in belirttiği gibi AB yeni üyeleri, küresel sistemde Amerika'nın hegemonyasından çok, Avrupa'da Fransa'nın egemenliğine karşı çıkmaktadırlar.¹² AB'nin henüz oluşum içerisindeki ve NATO'ya bağlı olan güvenlik yapılanmasının karşısında ABD'nin askeri yapısı ve NATO şemsiyesi ODAÜ için daha fazla güven uyandırmaktadır. Bununla birlikte, zamanlamanın da önemini vurgulamak gerekmektedir. Bu ülkelerin üyelik görüşmelerinin en büyük kısmı

⁶ ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in ortaya attığı “yeni Avrupa” ve “eski Avrupa” tartışması ile AB'nin içerisindeki kampaşmanın yanı sıra aday ülkelerle de farklılıklar su yüzüne çıkmıştır. Rumsfeld'e göre Fransa ve Almanya'nın liderliğini yaptığı “eski Avrupa” artık Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden oluşan “yeni Avrupa”nın sesine kulak vermelidir.

⁷ Simon, op. cit., <www.euractiv.com/cgi-bin/cgint.exe>, 13 Nisan 2003.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz., <www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2003/02/06/weur06.xml - 27k>.

⁹ Idem.

¹⁰ Mihaela Gherghisan, ‘Candidates Agree e with Common EU position on Iraq’ , <www.euobserver.com>, 13 Nisan 2003.

¹¹ Serdar-Tepe, op. cit., s. 62.

¹² Heather Grobe, “Stakes to the Core”, <www.euractive.com>, 10 Nisan 2003.

sonuçlanmış, önlere tek aşama olarak referandum süreci kalmıştır. AB'nin burada en fazla rahatsız olduğu nokta içerisine bu denli ABD'ye yakın olma potansiyeline sahip on adayı tam üye olarak dâhil edecek olmasıdır.¹³

2.1. Avrupa Birliği'ndeki Bölünme

Irak sorunuyla nasıl başa çıkılacağına dair ortak bir Avrupa bakış açısı bulunmamaktadır. Askeri planlamaların dışarı sızması ve Ağustos 2003'deki Senato Soruşturmaları yüzünden ABD'nin içinde başlayan büyük tartışmayla karşılaşan AB, sadece bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiriye AB, BM Güvenlik Konseyinin 1284 ve 1409 sayılı kararlarını desteklediğini dile getirmiştir. 21 Temmuz'da da Konsey, BM tarafından kabul edilen ambargo derogasyonlarıyla ilgili bir açıklama yapmıştır.¹⁴

Irak'ı BM kararlarına uymaya davet etmekten daha açık ve belirgin bir "ortak pozisyon" ortaya çıkmamıştır. Neden böyle olmuştur? Bu konuya üç değişik açıklama getirebiliriz.¹⁵

1. *İngiliz Unsuru*; Avrupa'nın kendi içindeki bölünmeler ortak bir pozisyona ulaşılmasını imkânsız hale getirmektedir. Daha açık olmak gerekirse, ortak siyasal tutumun sonucu olan bir ortak pozisyon yoktur. Çünkü ODGP'nin teknik bir aracı olabilecek ortak bir tutum bulunmamaktadır.

2. *Kagan Unsuru*; AB'nin Irak gibi sorunlarda, ABD'yi eleştirmek dışında, bağımsız bir tutum almasını imkânsız kılan, içe dönüklük, stratejik zayıflık ve küresel düşünememedir.

3. *Bekle ve gör faktörü*; sorunlar kolayca çözülemedikleri sürece Avrupalıların güvenli bir mesafede kayıtsız kalmaları. Bir nevi bilinçli hareketsizlik seçeneği ve böylece ABD'nin kendini öne çıkarması şeklinde ifade edilebilecek bir durum söz konusudur.

Görüşüme göre, bu üç açıklamada da doğruluk payı vardır. Yani, bugün ortak bir tutum mevcut değildir ve yakın gelecekte de mevcut olma ihtimali yoktur.

Kosova Savaşı, ABD ile Avrupa arasında sürekli artan askeri-teknolojik mesafeyi açıkça ortaya koymuştur. Tüm havadan saldırıların %80'i Amerikan uçakları tarafından gerçekleştirilmiş, askeri istihbarat faaliyetlerinin %90'ı Amerikan uyduları aracılığı ile sağlanmıştır. Avrupalılar birliklerinin ancak %2 sini acilen sevk etmekte bile zorlanmışlardır.¹⁶ ABD GSMH'nin %0,6'sını yeni araçların araştırılması, geliştirilmesi ve alımı için kullanmaktadır. Fransa'da ve

¹³ Serdar-Tepe, *op. cit.*, s. 62.

¹⁴ Marta Dassu, "How to Deal with Iraq: the European Perceptions", <www.eusec.org/dassu.htm>, 5 Nisan 2003, s. 1.

¹⁵ *Idem*.

¹⁶ Franz Josef Meiers, "Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Politikasında Karşılaşılan Zorluklar", *Avrasya Dosyası*, Cilt: 1, Sayı: 2, Bahar 2002, s.244.

İngiltere`de bu alandaki yatırımlar ancak %0.25 iken diğer Avrupa ülkelerinde ancak %0.10 civarındadır.¹⁷ ABD ile Avrupa'nın askeri ve askeri teknoloji arasındaki bu fark gittikçe açılmaktadır.

Ortak bir tutum olmadığından dolayı Avrupa ilk kez tepkisel bir tutum alma üzerine yoğunlaşmaktadır. Avrupa'nın Irak sorununun çözümü konusunda ortak bir görüşü olmamasından dolayı geriye bir tek ABD'nin niyetlerine ve taktiklerine karşı negatif bir bakış açısı geliştirmek kalmaktadır.

Gerçekçi bir bakış açısıyla bu temel unsurların Avrupa'nın rolünü etkisizleştirdiği söylenebilir. Avrupa ülkeleri, bireysel olarak kendilerini ABD'nin kararlarını destekleme ya da karşı çıkma seçeneği ile karşı karşıya bulmuşlardır.

2.2. Ulusal Tutumlar

Öncelikle, Avrupa ülkelerinin tek tek tutumlarını ortaya koyacağız. Ortak bir Avrupa tutumunun olmaması ülkelerin kendi politikalarının olmamasını gerektirmemektedir. Üç önemli ülke ile beraber ODAÜ incelendiğinde ortak bir nokta dikkati çekmektedir: kamuoylarının askeri harekâta karşı olması. Ancak, bu ülkelerin herbiri konuya kendi açılarından yaklaşmaktadırlar.

Almanya: Irak'ın seçim malzemesi haline getirilmesi

Seçim kampanyasının ortasında kendini rahatsız hisseden Schröder, ABD görüşünden uzaklaşarak Irak konusunu Almanya'daki seçim tartışmalarına sokmuştur. 5 Ağustos tarihinde Hannover'de Sosyal Demokrat Partinin seçim kampanyasını başlatırken yaptığı konuşmada Schröder: "*Saddam Hüseyin'e baskı uygulanmasına evet. Askeri müdahaleye ve savaşla oyun oynanmasına karşı şöyle bir uyarıda bulunabilirim. Bunların bizimle ilgisi olmayacaktır*" demiştir. Parti düzeyinde de SPD Almanya'nın BM Güvenlik Konseyi kararı olsa bile Irak'a karşı müdahalede aktif bir rol oynamayacağını belirtmiştir. Daha önceki bir konuşmasında Schröder, "*Almanlar, müdahaleye katılmayacaklar ve mali yardımda bulunacaklar şeklindeki bir iş bölümü en azından benim tarafımdan artık kabul edilmeyecektir*"¹⁸ demiştir.

Milliyetçi öğeler taşıyan bu sert açıklamalar Almanya'da seçim öncesi iklimi etkilemiştir. Öte yandan bu açıklamalar, Afganistan senaryosunun Irak'ta tekrarlanmasının Alman hükümeti açısından olanaklı bulunmadığını göstermiştir.

Alman Hristiyan Demokrat Partisi dış politika sözcüsü Wolfgang Schauble, Schröder'i Irak'ı seçim malzemesi yapmakla eleştirmiş, kimsenin Almanya'nın askeri müdahalede hiç bir zaman yer almayacağını söylemediğini; çünkü böyle bir tutumun Irak'a karşı caydırıcılığı azaltacağını belirtmiştir.

¹⁷ *Ibid.*, s. 242.

¹⁸ Dassu, *op. cit.*, s. 2.

karşıya kalmıştır. Kanal 4 Televizyonunun yaptırdığı bir kamuoyu araştırması sonuçlarına göre İngiliz halkının yarısından çoğunun Irak'a ABD öncülüğünde İngiliz askerlerinin gönderilmesine karşı oldukları ortaya çıkmıştır.²⁷

İkinci olarak, İngiliz Dışişleri Bakanlığı ve askeri birimlerin içinde güçlü bir direnişle karşılaşmıştır. Üçüncü olarak Blair'ın ABD ve AB arasında bir arabulucu gibi davranmaya yönelik stratejisinin inandırıcı olabilmesi için belli bir yeterliliğe sahip olması gerekmektedir. Irak konusunda bu yeterliliğin mevcut olduğu şüphelidir. Nisan'da Bush'la gerçekleştirdiği görüşmede Blair ABD Başkanını Avrupalılar'ın daha kabul edilebilir bulacakları bir çözüme ikna etmek konusunda başarısız olmuştur. Avrupalılar'ın kabul edecekleri hareket tarzı ise Arap-İsrail çatışmasına bir çözüm bulunmasından sonra Irak'a yapılacak askeri müdahalenin kabul edilebilir olması yönündeydi. Öte yandan, Blair'ın "Atlantik ötesi büyükelçi" rolü AB'nin Irak politikasının belirsizliği göz önüne alındığında daha da zorlaşmıştır. Blair Afganistan operasyonunda olduğu gibi Avrupa ülkelerini savaşa ikna edememiştir.²⁸

İngiliz Hükümeti, silah denetçilerini Irak'ın tehdidinin azaltılması yönünde bir araç olarak görmüş ve askeri müdahaleyi ikincil seçenek olarak değerlendirmiştir.

Yine de, İngiliz askeri hareketliliği açıkça gözlemlenmiştir. *Royal Oak* uçak gemisinin Akdeniz'e çıkarılması Afganistan'daki İngiliz kuvvetlerinin çağrılması ve Eylül ayında yedek kuvvetlerin muhtemelen çağrılacak olması Londra'nın Irak'a karşı askeri müdahalede yer almak istediğine işaret etmektedir. Bir konsensus meydana getirebilmek için Blair'in Irak'ta kitle imha silahları bulunduğu dair güçlü kanıtlara ihtiyacı vardı, fakat kamuoyunu ikna edecek bir kanıt gösterilememiştir.²⁹

Blair ABD'nin Irak harekâtını desteklediğinde hem içeride hem de AB içinde ağır bir fatura ödeyeceğinin farkındaydı. Bu Blair'in ilk savaşı değildi; Blair 6 yıl içinde beş ülkenin bombalanması kararını vermiştir: 1998'de Irak'ın, 1999'da Kosova'nın, 2000'de Sierra Leone'nin, 2001'de Afganistan'ın ve 2003'de Irak'ın bombalanması.³⁰

Blair, aslında İngiltere'nin geleneksel politikası olan Transatlantik Birliğine Avrupa Birliğinden daha çok önem vermiştir. 1945'den beri her İngiliz Başbakanı ABD ile istihbarat ve savunma konularında özel ilişkiler istemişlerdir.

²⁷ Dassu, *op. cit.*, s. 3.

²⁸ *Idem.*

²⁹ *Idem.*

³⁰ Charles Grant, "Blair's Five Wars", <www.Euractive.com/cgi-bin/cgint.exe>, 29 Mart 2003 s. 2.

Blair, Kosova, Afganistan ve Sierra Leone müdahalelerinden sonra “*Bu ülkelerdeki insanlar yaptığımız harekattan yararlandılar... Eğer aynı şeyi Irak'ta yaparsak Irak Halkı da bundan yararlanacaktır...*” demiştir.³¹

Blair'in, bakanlarının ve danışmanlarının yanıldığı bir konu da Irak'a karşı ABD, Rusya, Fransa, ve Almanya'nın batı tavrı takınacağını sanıp bir BM kararının çıkacağını hesaplamış olmalarıdır.

ABD ikinci bir karar için zaten BM'e geri dönmeyi istemiyordu, ancak Blair İşçi Partisi'nin desteğini sağlamak için ikinci bir kararın çıkmasını istiyordu. İngiliz Hükümeti bu kararın çıkacağına inanmıştı. Karar çıkmadığı zaman Blair'i kurtaran Chirac'ın tutumu olmuştur. Chirac'ın tutumu öylesine olumsuzdu ki, Fransa İngiltere nezdinde BM desteği olmamasının sorumlusu tutulmuştur.³²

Öte yandan sistemde bazı şeyler yanlış gitmekte idi. Önemli bir İngiliz Hükümet yetkilisi şu sözleri sarfetmiştir: “*Fransa ve Almanya arasında bizim anlamadığımız birşeyler cereyan ediyor ve ABD de Rusya konusunda yeteri kadar çaba göstermedi. Fransa'yı doğru okuyamadık ve Rusya'yı yanlış anladık*”³³

İngiliz Hükümeti Fransa'nın BM kararını veto etmeye cüret edemeyeceğini düşünmüştür. Elbette ki Almanya ve Rusya Fransa tarafında bulunmasalardı Chirac kolay kolay böyle bir veto tehdidinde bulunamazdı. Fransız yetkililerinin verdiği bilgilere göre Chirac, Irak'taki savaşa destek verecek bir BM kararının çıkmasına izin vermemeye kararlıydı. Aslında Chirac bu konuda kendi danışmanlarının daha dikkatli bir strateji izlenmesi konusundaki tavsiyelerini de dinlememiştir.³⁴

ABD dış politikasının tek taraflılığı Avrupa'yı bölmüştür. İngiltere Başbakanı Tony Blair'e göre Avrupalılar, müttefiklerin dayanışma içinde olduğunu göstermek için güvenlik konularında ABD'yi desteklemelidirler. Buna karşın Jacques Chirac'a göre ABD hatalı olduğu zaman (Irak olayında olduğu gibi) tek kutuplu bir dünyanın ortaya çıkmasını önlemek için Avrupalılar karşı durmalıdır.³⁵

İngiliz Hükümeti'nin Euroya geçilemediği takdirde Atlantik-ötesi bir arabulucu rolünü oynayabilmesi umutları zayıftır. “İngiltere ne yapmalıdır?” sorusuna ülke içinde yanıt aranmaktadır. En çok tartışılan konu, Blair'in Atlantik-ötesi ortaklık vizyonudur. Buna göre İngiltere kaderinin ABD ile birlik olmak olduğunu kabul etmekte ve AB ile bağlarını yavaş yavaş kesmektedir. İngiltere'deki Avrupa karşıtı sağ kesim Kuzey Amerika Serbest Dolaşım

³¹ *Idem.*

³² Grant, “Iraq post...”, s. 2.

³³ *Idem.*

³⁴ *Idem.*

³⁵ Charles Grant, “Europe and US Put off Their Divorce”, <www.cer.co.uk>, 29 Mart 2003.

Bölgesi'ne İngiltere'nin üye olması önerilerini yeniden gündeme getirmektedir.³⁶ Tüm bu görüşlere rağmen İngiltere, Suriye, İran ya da "Büyük Ortadoğu" konularında Bush yönetimi ile bir ayrılık er ya da geç yaşayacaktır.

İngiliz Hükümeti, Avrupa içindeki etkinliğini artırmak için kısa vadede umudunu bir dizi *ad hoc* ittifaklara bağlamıştır. İspanya ve İtalya Irak Krizi boyunca İngiltere'yi desteklemişlerdir. İspanya'nın yeni başbakanı birliklerini Irak'tan çekme kararı almıştır; fakat Berlusconi Blair'in önemli müttefiki olmaya devam etmektedir.

1997 yılından beri Avrupa'da pek çok kişi Blair'i yıllardır en Avrupa yanlısı İngiliz Başbakanı olarak tanımış ve Blair'le birlikte İngiltere'nin AB'ye yönelik tutumunda çok önemli değişiklikler olduğunu düşünmüştür. Artık bu fikirler tamamen çökmüştür. İngiltere'nin AB ile ilgili bürokratlarından birinin söylediği gibi İngiltere çok eskiden beri Avrupa'nın kalbinde olmak istemiştir. Ancak, sonunda kendini kıtadaki görüş ve eğilimlerden tamamen farklı bir noktada bulmuştur.³⁷

Brüksel'de savaş sonrası değerlendirmeler yapılırken diğer beş ülkeye kıyasla en çok İngiltere'nin Avrupa'ya bağlılığı sorgulanmaktadır. İspanya ve İtalya gibi iki önemli üye ülkenin ABD ve İngiltere görüşünü desteklemelerine rağmen Avrupa'ya bağlılıkları hakkında şüphe oluşmamıştır. Ayrıca, İspanya ve İtalya'nın tutumları daha yumuşak kalmış, örneğin BM'deki oturumda önemli rol oynamamışlar ya da ilk anda birlik göndermemişlerdir. Dahası Aznar ve Berlusconi selefleri kadar Avrupa taraftarı olmasalar dahi normal siyasal çarkın bir parçası olarak görülmüşlerdir. Ayrıca bu ülkeler euroya dahil olarak; Avrupa bütünlüşmesine yönelik siyasal taahhütte bulunmuşlardır.³⁸

İngiltere'nin ise Avrupa'ya siyasal taahhüdü her zaman sorgulanmıştır. Artık pek çok Avrupalıya göre İngiltere'yi Avrupa'ya daha güçlü bir şekilde bağlı kılmak için yıllar sonra en büyük umut olarak ortaya çıkan Blair bile İngiltere'yi geleneksel "vurdumduymazlığından" saptıramamıştır.³⁹

AB'nin 25 üyeli bir birlik haline gelmesi de İngiltere'yi kurtaramayabilir. Bu yıl AB'ye katılacak merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinden sekizinin ABD'nin Irak politikasını destekleyen açıklamalar yaptıkları ve bu açıklamalarla, İngiltere'ye 25 üyeden 14'ünün desteğine sahip olduğu iddiasında bulunma imkanı verdikleri doğrudur. Ancak bu ülkeler her konuda Birlik içinde İngiltere'yi destekleyeceklerdir sonucunu da çıkarmamak gerekir

Önce İngiltere'nin AB'ye siyasal taahhütünü kanıtlamak ve AB içinde siyasal ilişkilerini geliştirmek için yollar bulması ve ABD ile ittifakının AB taahhütlerinden önce gelmediğini göstermesi gerekmektedir.

Bunu yapabilmek için Blair, Fransa'yı Amerikan karşıtı olarak göstermekten vazgeçmelidir. Gerçekten de ortak bir dış politika

³⁶ Murray, *op. cit.*, s. 2.

³⁷ Kirsty Hughes, "After the Iraq Crisis-Who is Isolated in Europe", <www.observer.com>, 20 Nisan 2003 s. 1.

³⁸ *Ibid.*, s. 2.

³⁹ *Idem.*

oluşturulabilirse bu politikanın Atlantik ötesi ilişkilere olumlu bakması beklenebilir. Ancak, Atlantik ötesi güçlerle Avrupa arasında zaman zaman büyük ya da küçük görüş ayrılıkları çıkması kaçınılmazdır. İngiltere bu Avrupa dış politikası içinde yer almak istiyorsa ABD'ye kayıtsız şartsız destek verme tutumunu değiştirmesi gerekmektedir.

Bazılarına göre savaş sonrası Irak'la ilgili ve BM'nin rolüyle ilgili son açıklamaları ve Suriye ile ilgili yorumlarındaki ihtiyatla İngiltere yavaş yavaş bu değişikliği yapmaya başlamıştır. Bir Brüksel yetkilisine göre, İngiltere kendini ABD'den ayırmaya çalışmamakta; ancak AB ile beraber olmaya çalışmaktadır. Bazıları İngiltere'nin ABD ve Avrupa arasında etkin bir köprü rolü oynamaktaki başarısızlığı ve Rumsfeld'in İngiltere olmadan da ABD'nin savaşa gidebileceği açıklamaları İngiltere'yi Avrupa lehinde seçim yapmaya yöneltmektedir. Bazıları ise bu görüşe karşı çıkmakta, İngiltere'nin Avrupa ve Amerika'ya olan taahhütlerini dengelemeye çalışırken Atlantik'in ortasında kalmaya devam edeceğini savunmaktadırlar.⁴⁰

3. ODGP'ye İlişkin Sorunlar

Genişleyen AB'nin uzunca bir süre iç sorunlarıyla uğraşacağı görülmektedir. AB'nin bugüne dek stratejik konularda önemli bir varlık gösterememesi, askeri kapasitesinin olmaması ve askeri kapasiteyi artırma ve bu gücü kullanabilecek ortak siyasi iradesinin bulunmamasından kaynaklanmaktadır. ODGP'nin kısmen topluluklaştırılması yoluyla eksikleri giderilmez ise, AB kısmi veya tamamlanmamış, ya da en iyimser tanımla *sui generis* bir aktör olarak kalmaya mahkûmdur.

ODGP söz konusu olduğunda, dış politika ve güvenlik meseleleri gibi son derece kritik iki alanda ortak noktalarda buluşmak çok zordur. Çünkü on beş üye devletin⁴¹ ulusal çıkarları farklılık gösterebilmektedir. Kendi yaşamsal çıkarları için içine girdiği zaman, üye devletler, Birliğin alacağı kararlara bağlı olmak istememektedirler. İşte bu yüzden, Anlaşmalara göre de ODGP halen "hükümetlerarası" işbirliği çerçevesinde yürütülmekte ve Birliğin dayandığı ikinci sütun olarak, birinci sütunun "uluslarüstü" nitelikteki bağlayıcı mekanizmaları dışında bırakılmaktadır.⁴²

ODGP'nin kurumsal yapısının "hükümetlerarası" "sütun yapısı" niteliği çoğu zaman bir zayıflık nedeni olarak gösterilmektedir. "Sütun yapısıyla" ODGP için öngörülen kurumsal yapıda üye devlet çıkarlarını temsil eden ve hükümetlerarası nitelik taşıyan organlar yetkili kılınmıştır.⁴³ Bu doğrultuda, ODGP ile ilgili kararların alınmasında nitelikli çoğunluğa dayanan oylama

⁴⁰Ibid., s. 3.

⁴¹ 1 Mayıs 2004'den sonra 25 üye olmuştur.

⁴²Esra Çayhan, "Avrupa Birliği'nde Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası", Faruk Sönmezöğlü (der.), Der Yayınları, İstanbul 1998, s.350

⁴³ C. Bretherton- J. Vogler, *The European Union as a Global Actor*, N.Y., Routledge, 1999, s. 194.

mekanizmasının kullanılması gerektiği ifade edilmektedir. Bir başka deyişle, ODGP alanında Birliğin kayda değer politikalar üretmemesi, üye devletlerin kendi ulusal çıkarlarını gerekçe göstererek Birliğin karar almasını önlemeleriyle ilişkilendirilmektedir. Oysa bu kurumsal gevşekliğin, yani tüm üyeleri bağlayıcı mekanizmaların yetersizliğinin asıl nedeni, üye devletlerin gerek dış politika, gerek (dış politikadan daha da önemli olarak) güvenlik ve özellikle savunma politikalarını Birliğin belirlemesinden yana olmamaları, yani, bu yöndeki siyasal isteksizliktir. Söz konusu siyasal isteksizliğin altında yatan en önemli nedenlerden biri, Soğuk Savaşın ardından tüm Avrupa Birliği ülkelerini ortak bir savunma politikası geliştirmeye yöneltecek bir ortak dış düşman bulunamamasıdır. Bu durum ortak çıkarlar üzerinde anlaşmayı zorlaştırmaktadır. Hele Avrupa Birliği sınırları dışında gelişen, ama Birliği yakından ilgilendiren krizler karşısında bir araya gelebilmek, Birlik içinde krizler yaşanmasına yol açabilecek kadar zor bir konudur. Avrupa Birliği içinde, ABD'nin NATO çerçevesinde üstlendiği liderlik rolünü oynayacak bir ülkenin bulunmaması da ortak bir savunma politikasının geliştirilip başarıyla uygulanması olasılığını azaltmaktadır.⁴⁴

ODGP açısından belki de en büyük talihsizlik, henüz Maastricht Anlaşması onaylanma sürecindeyken, bölgesel krizlerin çözümü ile ilgili olarak Bosna Hersek'de başarısızlıkla sonuçlanan bir sınav vermiş olmasıdır. AB ülkelerinin Avrupa coğrafyasının tam da ortasında yer alan Bosna'daki savaş sırasında otak bir noktada birleşememeleri ve sorunun ABD tarafından, NATO içindeki liderlik konumunun kullanılarak çözülmesi, ODGP'nin geleceğini önemli ölçüde gölgelemiştir. Bu durum, Soğuk Savaş sonrasında da Avrupa güvenliğinin gerçek garantisinin NATO ve ABD olduğu yolundaki inancın güçlenmesine yol açmıştır.⁴⁵

AB'yi ODGP ile ilgili konularda dışta temsil etme yetkisi dönem başkanlığına verilmiştir. Amsterdam Antlaşmasıyla Birliğin dış temsildeki söz konusu "süreksizlik", troikaya Komisyon üyesinin dâhil edilmesiyle ve ODGP Yüksek Temsilcisinin tayin edilmesiyle bir ölçüde giderilmeye çalışılmıştır. Fakat "dış temsilci meselesi" Amsterdam Antlaşmasıyla da net bir çözüme kavuşturulamamıştır.⁴⁶

ABD eski Dışişleri Bakanı H. Kissenger, AB'nin "dış temsil" sorununa şu şekilde işaret etmiştir: *"Önemli bir olay olduğunda ve Avrupalı dostlarıma fikir sormam gerektiğinde AB'den kimi arayacağımı şaşırıyorum. AB'nin dönem başkanlığın üstlenen ülkelerin Dışişleri Bakanını mı? Yoksa Komisyon*

⁴⁴ Çayhan, *op. cit.*, s. 350.

⁴⁵ *Ibid.*, s.351.

⁴⁶ G. Bonvincini, "Making European Foreign Policy Work", *EU Beyond Asterdam*, N.Y., Routledge, 1998, s. 63